

Even uw aandacht...

Deze 'smaakmaker' laat u toe kennis te maken met dit werk.

Dit tekstfragment mag niet gebruikt worden voor opvoering. Het mag niet worden gedownload, afgedrukt of verder verspreid.

Indien deze smaakmaker u bevalt, raden we u aan het volledige toneelstuk te ontlenen en te lezen voor u tot de aankoop van boekjes voor opvoering beslist.

Veel leesplezier!

PHILOCTETES

(Philoctetes)

Tragedie

door

Sofokles

Hertaling: Karel Hermans

Toneelfonds J. Janssens

Antwerpen - 1993

Nr. 2079

OPVOERINGSRECHT

Het opvoeringsrecht wordt verkregen na aankoop van tenminste VIER tekstboekjes bij de uitgever en na betaling van de verschuldigde auteursrechten aan:

S.A.B.A.M.
Aarlenstraat 75-77
1040 Brussel 4

Na aankoop van het verplicht aantal boekjes krijgt men van de uitgever een aankoopbewijs. Dit bewijs moet samen met een aanvraagkaart waarop plaats en datum(s) van opvoering werden ingevuld, minstens veertien dagen voor de opvoering(en) naar S.A.B.A.M. worden gestuurd.

Men is volgens de Auteurswet strafbaar als men gebruik maakt van gekregen, gehuurde, geleende of gecopieerde boekjes.

Wanneer men niet voldoet aan de hier opgesomde voorwaarden, worden de geldende auteursrechten met 100% verhoogd.

Voor Nederland wende men zich tot:

I.B.V.A "Holland"
Postbus 363
1800 AJ Alkmaar.

cop. 1993 Toneelfonds J. Janssens/Karel Hermans

Niets uit deze uitgave mag worden verveelvuldigd en/of openbaar gemaakt door middel van druk, fotocopie, microfilm of op welke wijze ook zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

DRAMATIS PERSONAE :

PHILOCTETES	Griekse held, in het bezit van de boog van Herakles
ODYSSEUS	Griekse held, vorst van Ithaka
NEOPTOLEMOS	Jongeling, zoon van Griekse held, Achilles
KOOR	bij voorkeur vrouw van boven de zestig

P H I L O C T E T E S

PROLOGOS

ODYSSEUS

Hier is het,
 dit is het strand van Lemnos,
 Neoptolemos, zoon van Achilles,
 zo blank als toen, lijkt het
 door de goden verlaten
 en door mensen onbewoond.
 Zo lijkt het, zo was het
 tot ik destijds Philoctetes
 op dit eiland achterliet,
 op bevel van de legerleiding
 die zwichtte voor de onophoudelijke kreten
 van een ziek man. De stank van de etter
 uit zijn zwerend been was ondraaglijk,
 zijn afgrijselijk gebrul overstemde onze
 eredienst en de goden werden doof
 voor onze offers. Een grot in de rotswand, daar
 bracht verlichting voor ons beider kwaal.
 Als de tijd de bron zo wel bewaarde
 als de maagdelijkheid van dit strand
 heeft hij misschien zijn wonden overleefd.
 Zoek zijn huis. Ik vertel je dan mijn plan.

NEOPTOLEMOS

Ik heb het al gevonden, denk ik.

ODYSSEUS

En?

NEOPTOLEMOS

Een bed van bladeren en vellen.

ODYSSEUS

En verder?

NEOPTOLEMOS

Wat houten spullen,
 een pot, een beker.
 Ik zie hier ook nog een ...

ODYSSEUS

Ja, verder -

NEOPTOLEMOS

Bah. Bloed. Gescheurde kleren, vodden eigenlijk, doordrenkt met bloed. En stinken.

ODYSSEUS

Juist. En verder, zie je wapens?

NEOPTOLEMOS

Het is hier wel donker maar, nee van wapens ... ja een touw, een paar stenen, hier heeft hij precies geprobeerd een ...

ODYSSEUS

Kom maar terug, we moeten voorzichtig zijn.
Hij leeft, als hij mij hier vindt -

NEO

blijven wachten?

Wil je hier

ODY

Lijkt mij niet verstandig.

NEO

We kunnen hem misschien beter daar opwachten.

ODY

Luister, zoon van Achilles, ik zal je mijn plan vertellen. Toen ik je vroeg mij bij deze opdracht te helpen was dat op voorspraak van de goden. Als waardige zoon van de meest nobele vader bezit je meer moed dan wij allen samen. En er is niemand die beter begrijpt dan ik welk een uitzonderlijke moed deze opdracht vereist. Neen. Laat mij uitspreken. Ik begrijp je ongeduld. Hoe dacht je dat ik hier verzeilde. Maar je hebt gelijk, genoeg gepraat. Hij mag ons hier niet samen vinden, zijn woede, vrees ik, zou ook jou noodlottig kunnen worden. Het is alleen door list dat wij onze opdracht kunnen volbrengen en nog groter onheil van de Grieken weren. En daarvoor, jongen, reken ik op jou.

NEO

Wat bedoel je?

ODY

Jij praat met hem, jou kent hij niet. Hij zal je vragen wie je bent en vanwaar je komt. De zoon van Achilles zal hem ervan weerhouden onmiddellijk zijn wapen te gebruiken. Je vertelt hem dat je op weg bent naar huis, dat je de vloot van de Grieken hebt verlaten. Achilles' dood was het bericht dat jou naar Troje lokte, jij zou zijn plaats innemen en eindelijk de zege brengen voor de Grieken. Maar het lijkt van je vader had men beroofd van zijn wapenrusting en je zag de hatelijke Odysseus ermee pronken. Zeg van mij zoveel kwaad als je maar wil, het deert mij niet. Integendeel, het zal ons helpen zijn vertrouwen te winnen.

NEO

Ik begrijp je niet. Wat jij daar zegt ...

ODY

Denk eraan dat we de boog in handen moeten krijgen

NEO

zou een ander slechts hoeven denken en ik liet hem ter plekke

ODY

Luister, jongen, wat ik zeg is niet bedoeld als

NEO

weten dat men de zoon van Achilles niet ongestraft beledigt.

ODY

belediging. Ik probeer je duidelijk te maken met welke list wij het meeste kans op slagen hebben. Het zijn slechts woorden die ik in jouw mond leg. Bedaar, laat je niet leiden door het vermeende onrecht dat jou en je vader werd aangedaan.

NEO

Als je ooit nog Troje levend terug wil zien zwijg dan over hem. Ondertussen, weet ik welke taak mij wacht. De goden zonden mij naar Troje, omdat de tijd de Grieken blijkbaar deed vergeten welk hun opdracht was.

NEO

Wat bedoel je?

ODY

Jij praat met hem, jou kent hij niet.
 Hij zal je vragen wie je bent en
 vanwaar je komt. De zoon van Achilles
 zal hem ervan weerhouden onmiddellijk
 zijn wapen te gebruiken. Je vertelt hem
 dat je op weg bent naar huis,
 dat je de vloot van de Grieken hebt verlaten.
 Achilles' dood was het bericht dat jou naar Troje lokte,
 jij zou zijn plaats innemen en eindelijk
 de zege brengen voor de Grieken.
 Maar het lijk van je vader had men
 beroofd van zijn wapenrusting en je zag
 de hatelijke Odysseus ermee pronken.
 Zeg van mij zoveel kwaad als je maar wil,
 het deert mij niet. Integendeel,
 het zal ons helpen zijn vertrouwen te winnen.

NEO

Ik begrijp je niet. Wat jij daar zegt ...

ODY

Denk eraan dat we de boog in handen moeten krijgen

NEO

zou een ander slechts hoeven denken en ik liet hem ter plekke

ODY

Luister, jongen, wat ik zeg is niet bedoeld als

NEO

weten dat men de zoon van Achilles niet ongestraft beledigt.

ODY

belediging. Ik probeer je duidelijk te maken
 met welke list wij het meeste kans op slagen hebben.
 Het zijn slechts woorden die ik in jouw mond leg.
 Bedaar, laat je niet leiden door het vermeende onrecht
 dat jou en je vader werd aangedaan.

NEO

Als je ooit nog Troje levend terug wil zien
 zwijg dan over hem. Ondertussen, weet ik welke taak mij wacht.
 De goden zonden mij naar Troje, omdat de tijd de Grieken
 blijkbaar deed vergeten welk hun opdracht was.

ODY

Hou op, ongelukkige.

NEO

Of was het misschien de eer, ja,
het was de gedachte aan de roem die jou verblindde.
Welke Griekse held zou men bezingen als overwinnaar van Troje.

ODY

Zwijg, spaar je woede.

NEO

Als dief en leugenaar keer jij naar Hellas weer daarvoor
kun je op mij rekenen

ODY

Goed, maar ik reken eerst op jou
om hem te overhalen met ons naar Ilion af te varen
anders is er van terugkeer zelfs geen sprake.

NEO

Waarop wachten wij dan nog. Laat mij hem gaan halen,
of ben je soms bang dat de stank van jouw leugens
die van zijn rottend been nog overstemt.

ODY

Blijf staan, voor zijn pijl een eind maakt aan je dwaasheid.
Of dacht je je soms veilig achter je speer tegen zijn
goddelijk wapen.

NEO

Met blote handen sleep ik hem aan boord.

ODY

Ach, hou toch op. Mij hoef je niet te overtuigen van je moed.
Geloof me, hier is verstand nodig, overleg, list.
Wat koop ik voor de moed van een dode.

NEO

Wat jij al verstand noemt, maar je gekonkel zal je
dit keer niet helpen. Ik laat jou je angst en ...

ODY

Als jij nog een pas zet, dan nagel ik je
met je eigen speer aan dit eiland vast.

NEO

Kijk eens aan, hoe moedig, tegen een ongewapende

ODY

Tegen een gek. Waar sta je nu met al je moed.

NEO

Met mijn speer. En ik ben niet eens dood.
Een van al die je ons ontstolen hebt,
geef er mij ~~een~~ slechts van terug,
en ik laat je zien wat ik met een speer kan.

ODY

Ergens anders misschien, maar zeker nu niet.
En het is geen angst voor het eigen bloedvergieten
die mij doet huiveren bij het horen van jouw woorden.
Het is de blinde haat die uit je ogen spat,
die je jonge lichaam doet oplichten
met een goddelijk vuur, alsof de toorts van Zeus zelf
je beroerde. Maar het is het vuur dat ook je verstand
verschroeit en ik huiver als ik denk aan het lot
van duizend Grieken die rekenen op jou
en op hem, om eindelijk naar hun vaders en hun zonen
terug te keren. Daarom sleepte ik je naar Troje
weg van Skyros. Dat is ook de reden waarom ik de
wapenrusting van je vader droeg, het erfstuk waar jij
terecht aanspraak op mocht maken. Want zijn dood
verdreef ook het vuur uit onze troepen,
hen restte nog slechts de brandende wonden.
Ze branden niet langer sinds ze mij gehuld zien
in jouw brons als loon voor hun verwondingen.
Zoon van Achilles,

NEO

Je maakt me misselijk, sprakeloos ben ik

ODY

Zie je dan niet dat jouw dood of de mijne het enige is
dat de Trojanen nog van de overwinning houdt.
Als gieren zitten zij

NEO

Een gier ja, dat ben je
jouw brons - jouw aas was het, al die tijd heb je zitten
geilen op je prooi. Wat je nu zo walgelijk omschrijft als
balsem op de wonden van de Grieken -
het moest dienen voor het blussen van jouw brand,
voor het zalven van jouw wonde, je zou je tooien
met het aanzien van de edelste onder de Grieken.

ODY

Ongelukkige. De goden weten dat ik duizend lege wapenrustingen zou geofferd hebben om het lot van Achilles te kunnen keren. Spaar toch je gal voor deze opdracht nu. Gebruik je woede. Als je hem kunt doen geloven dat jij nog meer dan hij verlangt naar wraak, en daarvoor hoef je blijkbaar niet te liegen, dan zal zijn dodelijke boog zonder bloedvergieten in onze handen vallen. Dan wacht een zoete zege, Achilles' zoon, jou valt dan de eer te beurt -

NEO

Teveel eer, mijn beste. Op mijn hulp hoef je niet te rekenen bij het volbrengen van je misdadig plan.

ODY

Zo is het wel genoeg. Hoe wil je 't? Op mijn knieën? Denk je nu echt dat jij je als enige kunt onttrekken aan je plicht. Heeft je gekwetste eigenwaan je zo verblind dat je zelfs niet meer ziet wat je echte erfgoed is? Welke taak de goden op je schouders laadden bij de dood van je vader. Geloof mij, jongen ik wou dat eenzelfde ongebluste haat mij nog verteerde. De haat die mij blind maakte voor Afrodite's list en mij de eed ontwong die mij achtervolgt als de schaduw van het noodlot. Samen met de sluwe Helena lokte de godin van de zee ons ver weg van ons land en wat ons dierbaar was. Net als jij voelde ik mij misbruikt, mijn verzet vergrootte alleen mijn machteloze woede, maar welke keus werd mij gelaten. Ik zweer je dat jij niet de eerste bent die doen moet wat hij niet wil. Toen de vorsten mij zochten voor hun oorlog gaf ik mij uit voor gek, ik zette mij achter de ploeg, gooide zout in de voren en noemde de ossen in 't juk mijn veldheren. Verjoeg als vogelschrik mijn vrouw en kind, alsof zij aasden op de vruchten van mijn land, zij rukten mijn zoon van de borsten van zijn moeder en gooiden hem voor de ploeg. Ik slaagde er met moeite in de voor niet te bemesten met zijn dierbaar bloed en zo bewees ik mijn gezond verstand. Ik had geen andere weg meer dan mijn plicht.

NEO

Voor jou is het het beste dat ik niet langer luister. Je hebt me overtuigd, nu zie ik klaar en duidelijk mijn plicht zoals je het zelf noemt. Ik ben blij dat je gezond verstand je de redelijkheid van mijn verlangen heeft getoond. Geen sprake van haat of blinde woede, het is de kracht van de vader - die de plicht van de zoon

ODY

Stil. Ik hoor hem.
Ik ben niet zeker of je me begrepen hebt maar
ik moet nu gaan. Laat je niet in de war brengen,
kijk niet naar zijn wonden, maar zorg ervoor
dat je vaders bloed niet voor niets vergoten werd

KOOR

Waarom zo fel, Achilles zoon, ach
 het staat je wel, geen groter
 eerbetoon is denkbaar voor de held
 die Thetis aan de Grieken schonk.
 In alles zo aan hem gelijk, nu zelfs
 in jouw woede, ben jij toch ook
 de uitverkorene van de goden.
 Hoeveel slechter zal het Orestes
 niet vergaan, wiens vader nochtans
 levend naar Argos weer zal keren,
 de met roem en oorlogsbuit beladen
 Agamemnon, hij stort zijn nageslacht
 in schande.

NEO

Vrouw, vertel me wie je bent,
 is dit een list soms -

KOOR

Luister, jongen
 jouw vader, de godgelijke Achilles, stierf
 in Troje, ver weg van Argos, en in de strijd
 om zijn lichaam, vielen de beste zonen
 van de Trojanen, en van de Achaïers.
 Zij bleven vechten de hele dag door,
 en ze zouden nooit gestopt zijn
 als Zeus zelf er geen eind aan had gemaakt.
 Toen ze hem dan eindelijk, weg van het slagveld,
 naar de schepen hadden gebracht, baarden ze hem op
 en maakten zijn machtige lichaam schoon
 met lauw water en zachte balsem. De Danaërs
 huilden hete tranen en sneden hun haar af.
 Zijn moeder hoorde het bericht over de dood
 van haar zoon en terstond rees zij op uit de golven,
 met haar onsterfelijke Zeenimfen vulde zij
 de lucht en de zee met haar smartelijk gejammer,
 de Achaïers beefden van angst, ze sprongen overeind
 en zouden aan boord van hun schepen gevlucht zijn
 als niemand hen tegen had gehouden: Stop Argeïers!
 Niet vluchten, dit is zijn moeder,
 zij komt uit de golven om haar dode zoon te bewenen.
 De dochters der oude Zee omringden Achilles
 en ontroostbaar bitter huilend hulden ze hem
 in een onvergankelijk lijkgewaad. De negen Muzen
 zongen een klaaglied, niemand van de Argeïers kon zijn
 tranen bedwingen, zo mooi klonk het lied van de Muzen.
 Zeventien nachten en zeventien dagen treurden wij om hem,
 en de onsterfelijke Goden en de sterfelijke mensen.
 Op de achttiende dag pas gaven we hem aan het vuur.
 Toen de gloed van Hefaistos zijn lichaam verteerd had,
 namen wij zijn witte beenderen op en legden ze
 in pure wijn en balsem. Zijn moeder gaf ons daarvoor
 een gouden amfoor, die ze van Dionysos had gekregen.

deed wankelen, was niet langer dienstig voor het welslagen van zijn misdadig plan. Mijn hulp zoekt hij nu, om tegen de wil van de goden in, zelf het lot van Troje te bezegelen. Ik zou mij willoos in de bloedige voor moeten leggen, ik zou de plaats moeten innemen van zijn zoon, die hij deze keer dan wel met zijn bloeddorstig span zou openrijten. Telemachos' lot is nog wreder dan het mijne, in zijn plaats zou ik eigenhandig de ploeg bediend hebben om mij uit dit schandelijk bestaan te verlossen.

KOOR

Jouw onbezonnenheid overtreft die van je vader. Bij zoveel vuur verbleekt zelfs Helios' licht, wees toch voorzichtig, het is niet verstandig de goden naar de kroon te steken.

NEO

Nee, het is wijzer je alles te laten welgevalen. Zoals nu ook weer, moet ik dan echt geloven dat de goden dit krijgsplan hebben beraamd? Dat, waar eens alle godgelijke helden van Hellas samen faalden, ik de hulp van een kreupele moet inroepen om te slagen waar zij tekort schoten? Dit is, dit kan slechts het werk zijn van Odysseus die er zelfs in slaagde Pallas Athena te verleiden om zich af te wenden van Achilles en hem zelf te beschermen, niet alleen tegen de Trojanen, maar tegen alle goden van de Olympos.

KOOR

Hard ben je, jongen, en niet in de laatste plaats voor jezelf, dat moet ik toegeven. Als je zoveel bloed en tranen had zien vloeien als wij zou dat je milder stemmen wellicht.

NEO

Hoe dan? Is het beter mijn lot aan dat van een kreupele te binden? Is het mild om blind te zijn voor de list die men tegen mij beraamt? Troje verwelkomde mij als evenbeeld en opvolger van de gesneuvelde leider, door de goden aangesteld. Dat komt mij toe, niet de rol van boodschapper. Daar is mijn plaats, waarom moest ik zonodig mee hier naartoe? Welk ander doel heeft deze reis dan mijn verwijdering, dit eiland wordt stilaan een verzamelplaats voor uitgestotenen.

KOOR

Gij vraegt mij toch om raad, welnu bedaar veel beter is het je gedachten te richten

naar de opdracht die je kreeg, van de goden
ja, waarom dit wantrouwen

NEO

Zwijg, vrouw

KOOR

De vrouw is volmaakt.
Haar dode

Lichaam draagt de glimlach van vervulling,
De illusie van het noodlot

Glooit in de plooien van haar kleeed.
Haar naakte

Voeten schijnen te zeggen:
We zijn er, het is volbracht.

Eik dood kind gekluwd, een witte slang,
Een aan elke kleine

Bron van melk, nu leeg.
Zij nam

Ze weer op in haar lichaam als blaadjes
Van een roos die sluiten als de tuin

Verstijft en geuren bloeien
Uit de zoete, diepe keel van de nachtbloem.

NEO

Jullie zijn mijn getuigen, ik breng de Grieken
de overwinning en laat mij niet begraven op Lemnos.
En ook voor de ongelukkige Philoctetes is de tijd gekomen
zich van zijn vloek te ontdoen, als er al iemand
op dit eiland achterblijft,

KOOR

Wees stil, mijn jongen

NEO

Wat is er?

KOOR

Ik hoor de voetstap van een man
die moeizaam zijn weg zoekt, een man die lijdt.
Hoor je niet die stem, die klaaglijke stem
die door haar schreeuwen de pijn verradt en
van verre reeds getuigt van zijn mateloos leed.
Let op, mijn zoon!